दलित साहित्याचे बहुविध आयाम

Co-ordinator
IQAC
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya
Purna (Jn) Dist. Parbhani - 431511 (M.S.)

Shri Guru Buddhiswami Shikshan Prasarak Sanstha's
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya Purna (Jn.)
Estd.1983

दलित साहित्याचे बहुविध आयाम

Dalit Sahityachea Bahuvid Ayam

© सुरक्षित

प्रकाशक | मुद्रक

रंगराव पाटील

प्रशांत पब्लिकेशन्स

3, प्रताप नगर, श्री संत ज्ञानेश्वर मंदिर रोड,

नूतन मराठा महाविद्यालयाजवळ,

जळगाव 425001.

दूरध्वनी | फॅक्स | ईमेल

0257-2235520, 2232800

www.prashantpublications.com

prashantpublication.jal@gmail.com

आवृत्ती | आयएसबीएन | किंमत

ऑक्टोबर, 2020

978-93-90483-02-0

₹ 425/-

मुखपृष्ठ | अक्षरजुळवणी

यशवंत साळुंखे

प्रशांत पब्लिकेशन्स

e-Books are available online at www.prashantpublications.com

Prashant Publications *app for e-Books*

kopykitab.com • amazon.com • play.google.com

या पुस्तकातील कोणताही मजकूर, कोणत्याही स्वरूपात वा माध्यमात पुनर्प्रकाशित अथवा संग्रहित करण्यासाठी लेखक/प्रकाशक दोघांचीही लेखी पूर्वपरवानगी [illegible] बंधनकारक आहे. समग्र मजकुराची जबाबदारी ही सर्वस्वी लेखकाची राहील. लेखकाशी [illegible] सहमत असतील असे नाही.

Co-ordinator
IQAC
Guru Buddhiswami Mahavidyalaya
(Jn) Dist. Parbhani - 431511 (M.S.)

Shri Guru Buddhiswami Shikshan Prasarak Sanstha
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya
Estd.1983

१३. समकालीन दलित कविता......................................१०३

डॉ. प्रभाव किशोर घोरपडे

१४. [illegible] मुलखी: स्त्री जाणिवांचा समकालीन भेदक आविष्कार ..१०९

डॉ. [illegible] आशुतोष पाटील

१५. [illegible] पंथीय [illegible] काव्यातील दलित विद्रोह व नकार..........११४

- प्रा. जयश्री रामदास बागुल (खरे)

१६. आंबेडकरी विचारातील साहित्य प्रवाह १२०

- प्रा. मोहन सौंदर्य

१७. दलित साहित्य स्वरूप आणि संकल्पना..............................१२५

- डॉ. मोरेश्वर संतोष नेरकर

१८. दलित साहित्याचे सौंदर्यशास्त्र...१३३

- डॉ. राजीव वैजनाथराव यशवंते

१९. मुस्लीम मराठी कवितेतील दलित जाणिवा.............................१३८

- डॉ. युवराज देवबा भामरे

२०. मराठवाड्यातील दलित कथेची वैशिष्ट्ये...............................१४५

- डॉ. रामचंद्र झाडे

२१. दलित साहित्याचा विशेष : मानवता १४९

- डॉ. नवनाथ अंगद शिंदे

२२. दलित कविंची जागतिकीकरणाविषयीची काही निरीक्षणे १५५

- डॉ. विजयेंद्र विश्वनाथ पाटील

२३. दलित साहित्य चळवळ : प्रेरणा व स्वरूप १६०

- डॉ. सोमनाथ दडस

२४. समकालीन दलित कविता..१७०

- श्री. ज्ञानेश्वर अशोक तिखे

२५. दलित साहित्य मूल्यमापनाचे निकष १७६

- डॉ. उमा उत्तम काळे

२६. दलित साहित्याची प्रेरणा आणि तत्वज्ञान.............................१८२

- प्रा. बालू मोहन तिखे

२७. मराठी भाषेतील निवडक दलित आत्मकथने १८७

- डॉ. रवींद्र रामचंद्र शिं[illegible]

Co-ordinator
IQAC
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya
Purna (Jn) Dist. Parbhani - 431511 (M.S.)

Shri Guru Buddhiswami Shikshan Prasarak Sanstha's
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya Purna
Estd.1983

दलित साहित्याचे सौंदर्यशास्त्र

- डॉ. राजीव वैजनाथराव यशवंते
मराठी विभाग, श्री गुरू बुद्धीस्वामी महाविद्यालय पूर्णा, जिल्हा- परभणी

प्रस्तावना :

स्वातंत्र्योत्तर काळात मराठी साहित्यक्षेत्रात निर्माण झालेला एक सामर्थ्यवान प्रवाह म्हणजे दलित साहित्य होय. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या चळवळीने जागृत झालेल्या दलित समाजात स्वातंत्र्योत्तर काळात शिक्षणाचा प्रसार झाला. त्यातून प्राप्त झालेल्या जाणिवेने दलित समाज आशावादी, सुधारणावादी दृष्टीने जीवनाकडे पाहू लागला. स्वतःच्या समाजाची शतकानुशतकांपासून चालत आलेली दुःसह स्थिती, ती निर्माण होण्याची कारणे याचा विचार करू लागला. दलित समाजाला या साऱ्यांमुळे प्राप्त झालेल्या नव्या जाणिवेतूनच दलित साहित्याचा जन्म झाला. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्या कार्याने व विचाराने जागृज केलेल्या दलितांच्या आत्मभानामुळेच हे सारे घडलेले असल्याने डॉ. आंबेडकर हेच दलित साहित्याचे प्रेरणास्थान झाले. त्यातूनच कालांतराने दलित साहित्यिकांनी दलित सौंदर्यशास्त्राची संकल्पना परिपुष्ट स्वरूपात मांडण्याचा प्रयत्न केला.

कोणताही लेखक साहित्य निर्मिती करतो तेव्हा तो आपली लेखनशैली लक्षवेधक नेहमीपेक्षा वेगळी, व्यंजक, अनेकार्थसूचक, रसात्मक रस भावांची आविष्कारक पखरण करण्याचा प्रयत्न करीत असतो. मुळता दलित साहित्याच्या सौंदर्यशास्त्रांतर्गत 'साहित्य' आणि 'सौंदर्य' या दोन संकल्पना अंतर्भूत आहेत. या संकल्पनांना सुमारे दोन हजार वर्षाची परंपरा आहे. या परंपरेत विकसित असा अर्थ लाभलेला दिसून येतो. कोणत्या प्रकारच्या लेखनाला साहित्य म्हणायचे याचे काही निकष परंपरेने मानलेले आहेत. सौंदर्य या संकल्पनेचा वापर साहित्यापेक्षा कमी प्रमाणात झालेला आहे. शेकडो वर्षे रूढ असणाऱ्या संज्ञांचा वापर ज्या वेळी केला जातो त्यावेळी त्यांना चिकटलेले अर्थ टाळणे सोपे नसते. त्यांना नवे अर्थ देणे दुरापास्त असते. दलित-शोषित समाजातील शिकलेल्या मंडळी पैकी बहुसंख्य लेखक मंडळी एक तर काव्य नाही नाही तर आत्मकथन या प्रकारातच लेखन करतांना आढळून येतात. हा केवळ योगायोग दिसत नाही. या दोन्ही प्रकारात 'मी' ला आणि वक्त्याला मोकळेपणाने [illegible] होता येते.

दलित साहित्यातील [illegible]चा साहित्यकृतीच्या अनुषंगाने व्यूह लक्षात

Co-ordinator
IQAC
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya
Purna (Jn) Dist. Parbhani - 431511 (M.S.)
Shri Guru Buddhiswami Mahavidyalaya Purna (Jn.) Estd. 1983